

TERVOLA 41 TÖRMÄVAARA

Kertomus kivekautisen asuin-
kuopan kaivauksesta ympäris-
töineen 1984
Eeva-Liisa Nieminen

TERVOLA 30 JA 41 TÖRMÄVAARA YLEISKARTTA 1984

MK 1:1000

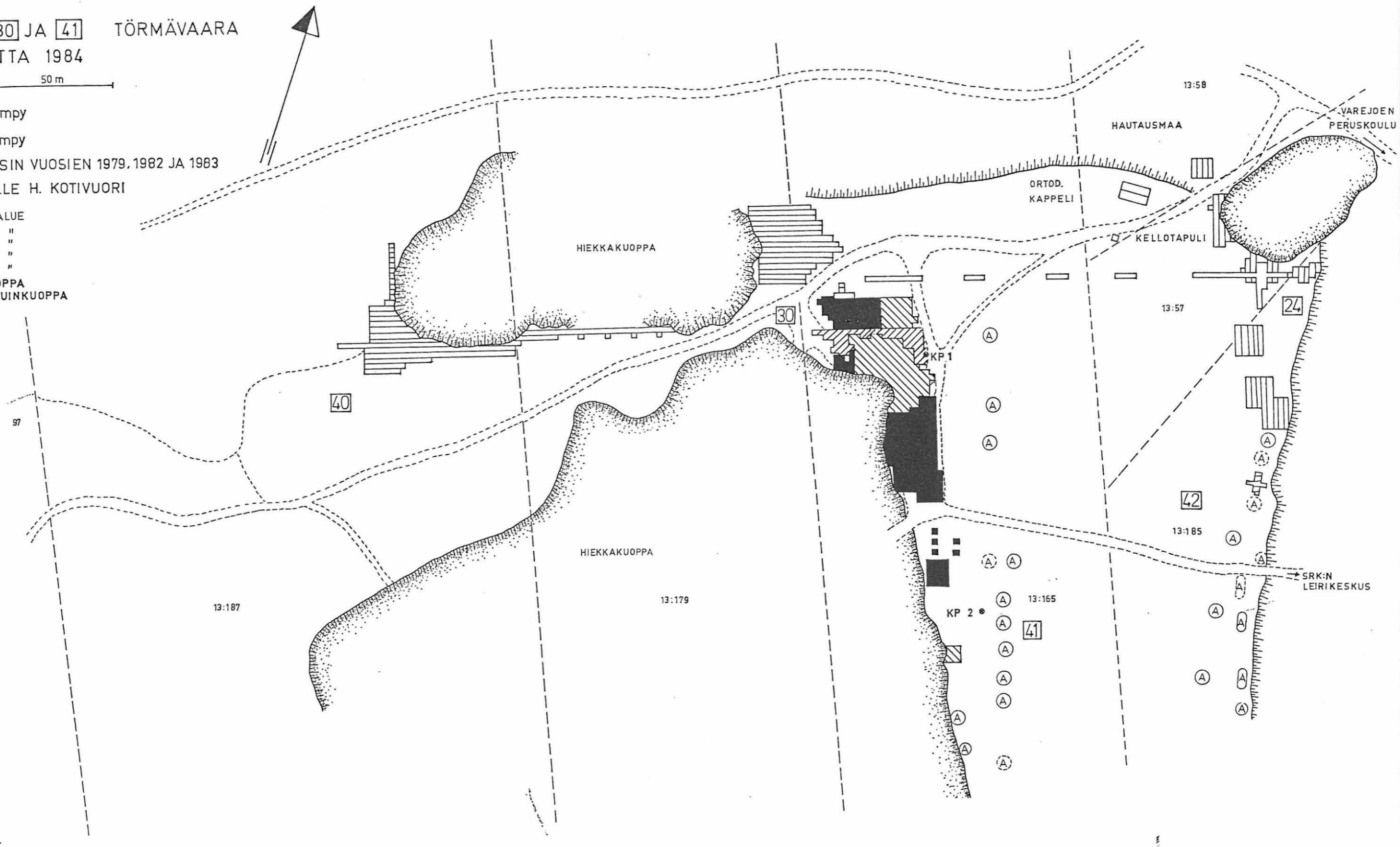
KP1 = 62,43 m mpy

KP2 = 60,74 m mpy

PIIRT. LISÄYKSIN VUOSIEN 1979, 1982 JA 1983

KARTTAPOHJILLE H. KOTIVUORI

- 1984 KAIV. ALUE
- 1983 " "
- 1982 " "
- 1979 " "
- 1972 " "
- ASUINKUOPPA
- MAHD. ASUINKUOPPA

S i s ä l t ö

ARKISTOTIEDOT	1
JOHDANTO	2
KAIVAUSPAIKAN SIJAINTI JA TOPOGRAFIA	2
KAIVAUSTEKNIikka	2
MAALAJIT	3
KIEYKSET	4
KOEKUOPAT	4
LÖYDÖT	5
YHTEENVETO	5
NEGATIIVILUETTELO	7
DIAPOSITIIVILUETTELO	8
OTE PERUSKARTASTA 2542 12 TERVOLA, 1:20 000	9
PIENENNÖS YLEISKARTASTA	10
PINTA- JA POHJAVAAITUSKARTTA, 1:100	11
PINTAVAAITUKSIIN PERUSTUVA VERKKOPROJEKTIO, 1:100	12
TASOKARTTOJA, tasot 1 - 3, 1:50	13 - 15
PROFIILIKARTTA, 1:25	16
LÖYTÖKARTTA, 1:50	17
VALOKUVAT 1 - 4	18 - 19

TERVOLA 41 TÖRMÄVAARA

Kivikautisen asuinkuopan kaivaus ympäristöineen 2.8.- 9.10.1984

Kunta: Tervola

Kylä: Lapinniemi, Varejoki

Tila: Kataja, RNro 13:165

Maanomistaja: Korpela, Väinö

os. 95300 Tervola

Maanvuokraaja: Napapiirin Kuljetus Oy

os. Rovakatu 31

96200 Rovaniemi

Peruskartta 2542 12 TERVOLA, painettu 1981

Koordinaatit: kaivausalueen eteläisin piste, paalu 4/142

x = 37 48

y = 32 32

x = 61.39 - 62.74

Vuoden 1984 löydöt: KM 22482:1-27

Diar. 22.10.1984

Aikaisemmat löydöt: KM 18240:1-6, 22071:1-42

Aikaisemmat tutkimukset: A. Erä-Esko inv. 1956 - 1962 (kert.1971)

A. Sarvas tark. 1970

E.-L. Nieminen tark. 1982, kaiv. 1983

Kertomukseen kuuluvat liitteet:

Kartat s:t 9 - 17

Valokuvat 1 - 4

Diapositiivit 8566 - 8569

JOHDANTO

Samanaikaisesti kun syyskesällä 1984 jatkettiin arkeologisia kaivauksia Tervola 30 :n alueella sekä koekaivauksia Törmävaa-
ran etelä- ja itärinteillä, kaivettiin Tervola 41 :n alueella
yksi asuinkuoppa ja hieman sen ympäristöä koekuopin. Tervola
41 :n alueella kaivettiin yhteensä 100 m². Piirtäjän toimi
FK Hannu Kotivuori, ja kaivamiseen osallistui osa Tervola 30
kaivauksella työskennelleistä henkilöistä.

KAIVAUSPAIKAN SIJAINTI JA TOPOGRAFIA

Kaivauspaikan sijainnista ja topografiasta ks. E. - L. Niemisen
kaivauskertomusta vuoden 1983 kaivauksesta. Ks. myös peruskartta-
ote s. 9, kuvat 1 - 3, s:t 18 - 19 sekä diat 8566 - 8567. Eri-
tyisesti asuinkuopan itäreunalla oli havaittavissa maanpinnalle
erottuva vallitus.

KAIVAUSTEKNIikka

Kaivaus aloitettiin kaatamalla puut ja raivaamalla tutkittava
alue. Sen jälkeen siirrettiin Tervola 30 :n alueelta N -
S suuntainen linja 146 peruslinjaksi. Sen varaan paalutettiin
2 x 2 m ruudukko siten, että ruudut 4 - 26/142 - 148 kattoivat
asuinkuopan valleiheen. Asuinkuoppa kaivettiin sektoreissa, ja
sektoreitten profiilit piirrettiin, jotta olisi saatu selvempi
kuva vallituksesta. Asuinkuopan pohjois- ja koillispuolelle avat-
tiin ruudut 16/144, 20/144, 24/144, 16/152 ja 20/152.

Ruudut kaivettiin lastoilla 10 cm tasoina niin syvälle kuin löytö-
jä riitti (3 tasoa), ja sen jälkeen pohjat tarkastettiin lapioilla.

Alueella käytettiin samaa koordinaatistoa kuin Tervola 30 :n
kaivausalueella, ja se kasvoi pohjoiseen ja itään. Mittaukset
suoritettiin ruutujen etelänurkista.

Taso- ja löytökartat piirrettiin mittakaavassa 1:50 (kukin kaiva-
ja teki itse merkinnät valmiille löytökarttapohjalle kustakin

kaivamastaan tasosta ja ruudusta). Profiilit piirrettiin mittakaavassa 1:25. Mittakaavassa 1:1000 piirretty yleiskartta on yhteinen Tervola 30 kaivauskertomuksen kanssa. Pintavaaituksiin perustuva verkkoprojektio piirrettiin mittakaavassa 1:100 selventämään asuinkuopan muotoa ennen kaivamista.

Kaivauksen korkeuskiintopisteenä käytettiin samaa kantoa kuin v. 1983. Se sijaitsi 16 m kaakkoon kaivausalueesta (paalusta 4/150, yleiskartta s. 10). Kiintopisteen lukema koneelta oli 248, ja absoluuttinen korkeus 60,74 m mpy. Absoluuttinen korkeus kiintopisteelle siirrettiin Tervola 30 :n alueelta.

Löydöt kerättiin ruuduittain ja tasoittain avonaisiin pahvilaatikoihin, joista ne puhdistettiin ja kuivatettiin jo kaivauspai-
kalla. Puhdistamisen jälkeen löytöjen lukumäärät kirjattiin laaduit-
tain ja pakattiin kuljetusta varten.

MAALAJIT

(tasokartat s:t 13 - 15, [†]profiilikartta s. 16)

Yli puolet asuinkuopan pinta-alasta peitti ensimmäisessä tasossa huuhtoutunut maa, jota oli runsaasti vielä toisessakin tasossa asuinkuopan keskustassa. Ensimmäisessä tasossa asuinkuopan reunoilla kiersi länsi laitaa lukuunottamatta ruskean ja puhtaan hiekan muodostama kehä. Toisessa tasossa se oli muuttunut lähes kokonaan puhtaaksi hiekaksi. Kolmas taso oli jo lähes kokonaan puhdasta hiekkaa.

Asuinkuopan keskellä ruuduissa 6/144 - 146 oli likamaata ja palanutta maata lähinnä ensimmäisessä tasossa palaneiden kivien ympärillä ja väleissä. Likamaata oli pieninä laikkuina myös asuinkuopan reunoilla (1. - 2. tasot) sekä ruuduissa 6/142 - 144 (3. taso).

Asuinkuopan keskustasta palaneiden kivien alta paljastui kolmannen ja neljännen tason rajalta karkeaa hiekkaa.

Sektoreiden profiilit eivät paljastaneet E - W profiilia 8/146 - 142 lukuunottamatta mitään olennaista ympärysvalleista. Erityisesti ruutujen 6 - 8/144 - 142 kohdalla tuli esiin asuinkuopan reunalla ollut irtomaa, jonka alla oli vanha turvekerros.

KIVEYKSET

(tasokartat s:t 13 - 15, kuva 4, s. 19, diat 8568, 8569)

Asuinkuopan keskeltä paljastui heti turpeen alta palaneita kiviä ruuduista 6 - 8/144 - 146. Tiheimmillään kivet olivat ruudun 6/146 NW-nurkassa ja saman ruudun itälaidalla. Etenkin valokuvasta ja diapositiiveista (yllä) käy ilmi, että kyseessä on kaksi erillistä kiveystä. Aivan asuinkuopan keskellä, sektoreiden leikkauspisteessä oli suurempi kiveys, jonka ydinosa oli ruuduissa 6 - 8/146, sekä pienempi, muodoltaan miltei pyöreä kiveys edellisen vieressä. Nämä kaksi kiveystä on Törmävaaralle tyypillisiä tulenpitoaikoja, joissa kiviä ei juuri ensimmäistä tasoa syvemmälle uletu, ja joissa kivet ovat pienikokoisia ja voimakkaasti palaneita.

Keskuskiveyksen lomasta löydettiin hiiliä, ja ne on toimitettu ajoitettaviksi (Näyte 1. Tervola 41 Törmävaara, liesi, 3. taso; näyte otettu 27.9.1984).

KOEKUOPAT

(tasokartat s:t 13 - 15)

Koeruuduissa 16/144, 20/144, 20/152 ja 24/152 oli hieman likamaata pieninä laikkuina ensimmäisessä ja toisessa tasossa, mutta ei mitään muuta kivikautiseen asuinpaikkaan viittaavaa. Ruudussa 24/144 oli voimakkaasti punaiseksi värjäätynyttä palanutta maata ensimmäisessä tasossa ja jokunen palanut kivi toisessa tasossa. Tästä ruudusta löydettiin myös yksi kvartsikaavin ja melko suuri liuskeiskos. Kolmannet tasot kaikissa koeruuduissa olivat aivan puhtaat ja vailla kaikkia asuinpaikan tai kulttuurikerroksen merkkejä.

LÖYDÖT

(löytökartta s. 17)

Aivan kuten vuonna 1983 kaivettu asuinkuoppa Tervola 41 :n alueella oli tämäkin erittäin vähälöytöinen, Kvartsia löydettiin yhteensä 61 kpl (214 g). Varmasti tunnistettavia esineitä ei tuossa joukossa ollut lainkaan. Tavallisia iskoksia oli 54 kpl ja ytimiä 3 kpl.

Liusketta löydettiin seuraavasti: väkäsellisen nuolenkärjen katkelma viitenä kappaleena. Se on valmistettu Törmävaaralle harvinaisesta harmaasta liuskeesta. Lisäksi löydettiin kaksi kahteen osaan haljennutta kookkaan liuske-esineen teelmää.

Palaneita luunpaloja löydettiin kaksi pientä sirua ja palamattomia luunpaloja löydettiin useammasta kohdasta, kuten löytökartasta (yllä) käy ilmi, mutta vain kahden löytökohdan luut olivat niin hyvässä kunnossa, että ne kannatti ottaa talteen.

Kaikki löydöt keskittyivät kiveysten ympärille tai lomaan ruutuja 10 - 12/142 lukuunottamatta (muutama kvartsi). Suurin osa löydöistä tehtiin ensimmäisestä tasosta.

Koeruuduista löydettiin vain edellämainitut kvartsikaavin ja liuskeiskos ruudusta 24/144.

YHTEENVETO

Mitään suurta aktiviteettia tutkittu asuinkuoppa ei osoita. Sitä lienee käytetty lähinnä yöpymiseen. Ajallisesti se kuuluu tyyppillisen kampakeraamiikan aikaan sijaintikorkeutensa perusteella (Siiriäinen 1978. Archaeological Shore Displacement Chronology in Northern Ostrobothnia, Finland. Iskos 2). Mutta sijaintinsa perusteella se kuuluu myös Törmävaaran keramiikattomaan kulttuuri-vaiheeseen.

Tervolan [41] :n alueelta vuosina 1983 - 1984 tutkitut kaksi asuinkuoppaa ja niiden ympäristöt ovat varsin vähälöytöisiä. Uusi löytövyöhyke alkaa todennäköisesti seuraavalla terassilla. Siellä on useampia asuinkuoppia, ja Tervola [30] :n eteläpään löytövyöhykkeen suuntautuminen viittaavat siihen. Mielestäni hiekkakuopan laittaa voitaisiinkin vapauttaa hiekanotolle ainakin vuonna 1983 tutkitun asuinkuopan etelälaitaan ja N - S-linjalle 154 asti.

Helsingissä 14 päivänä maaliskuuta 1985

Eeva-Liisa Schulz
Eeva-Liisa Schulz (e. Nieminen)

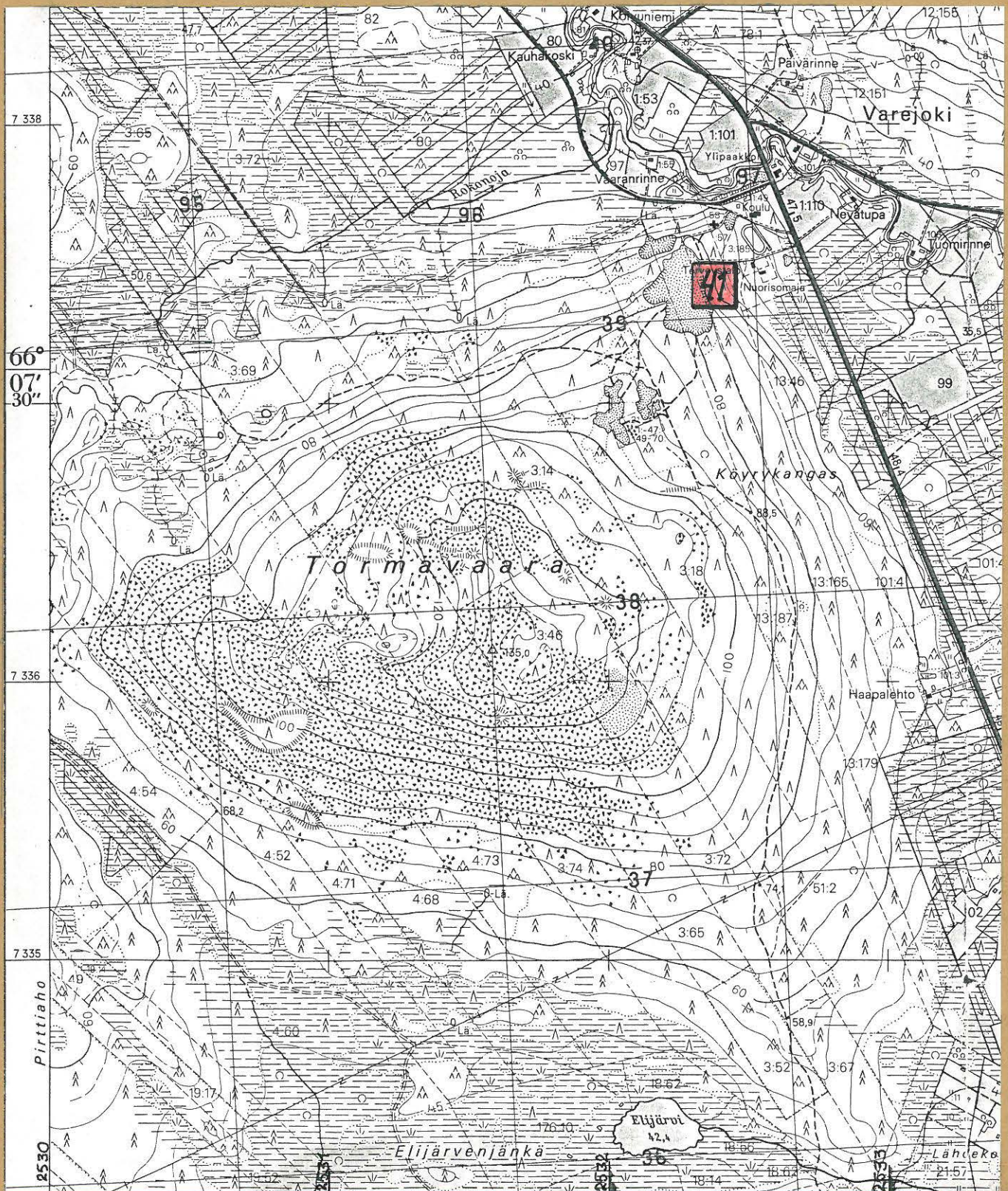
NEGATIIVILUETTELO

- 60759 - 60762 Panoraama Tervola 30 ja 41 Törmävaaran kivikautisista asuinpaikoista. Kuvattu suuren hiekkakuopan keskeltä, soraharjanteelta.
- 60763 - 60767 Panoraama Tervola 40 , 30 ja 41 Törmävaaran kivikautisista asuinpaikoista. Kuvattu suuren hiekkakuopan eteläreunan korkeimmalta kohdalta.
- 60770 - 60772 Panoraama Tervola 41 :n luoteisimmasta asuin-kuopasta ympäristöineen. Kuvattu idästä.
- 60834 - 60836 Liesikiveystä ruudussa 6/144, asuin-kuopan ensimmäisessä kaivaustasossa. Kuvattu etelästä, lounaasta ja luoteesta.
- 60849 Yleiskuva Tervola 41 :n kaivausalueesta. Kuvattu kaakosta.
- 60850 - 60851 Panoraama Tervola 41 :n kaivausalueesta. Kuvattu kaakosta.
- 60852 - 60855 Panoraama Tervola 41 :n luoteisimmasta asuin-kuopasta ympäristöineen puiden kaatamisen ja paaluttamisen jälkeen. Kuvattu idästä.
- 60856 - 60858 Panoraama samasta alueesta kuin edellä, mutta lännestä kuvattuna.
- 60859 - 60859 d Yleiskuva Tervola 41 :n kaivausalueesta puiden kaatamisen ja paaluttamisen jälkeen. Kuvattu luoteesta.
- 60860 - 60861 Panoraama liesikiveyksestä ruudussa 6/146 asuin-kuopassa Tervola 41 :n alueella, ensimmäisessä tasossa. Kuvattu kaakosta.
- 60862 Liesikiveys ruudussa 6/146 asuin-kuopassa, ensimmäisessä tasossa. Kuvattu koillisesta.
- 60863 - 60865 Liesikiveystä asuin-kuopassa ruudussa 8/146, ensimmäisessä tasossa. Kuvattu pohjoisesta, idästä ja koillisesta.

DIAPOSITIIVILUETTELO:

- 8566 Tervola Törmävaara. Yleiskuva luoteisimman asuin-
kuopan ympäristöstä. Kuvattu itä-koilliseen suuren heikka-
kuopan keskeltä soraharjanteelta.
- 8567 Tervola Törmävaara. Yleiskuva, jonka keskellä
on vuonna 1983 kaivettu asuinuoppa. Kuvattu itään suuren
hiekkakuopan keskeltä soraharjanteelta.
- 8568 Liesikiveystä asuinuopan ruudussa 6/146, ensimmäisessä
tasossa, Tervola :n alueella. Kuvattu kaakosta.
- 8569 Liesikiveystä asuinuopan ruudussa 6/146, ensimmäisessä
tasossa, Tervola :n alueella. Kuvattu idästä.

TERVOLA 41 TÖRMÄVAARA 1984

OTE PERUSKARTASTA 2542 12 TERVOLA. PAINETTU 1981

TUTKITUN ALUEEN KOORDINAATIT: $x = 37\ 48$
 $y = 32\ 32$
 $z = 61.39 - 62.74$

TERVOLA 30 JA 41 TÖRMÄVAARA
YLEISKARTTA 1984

MK 14000 50 m

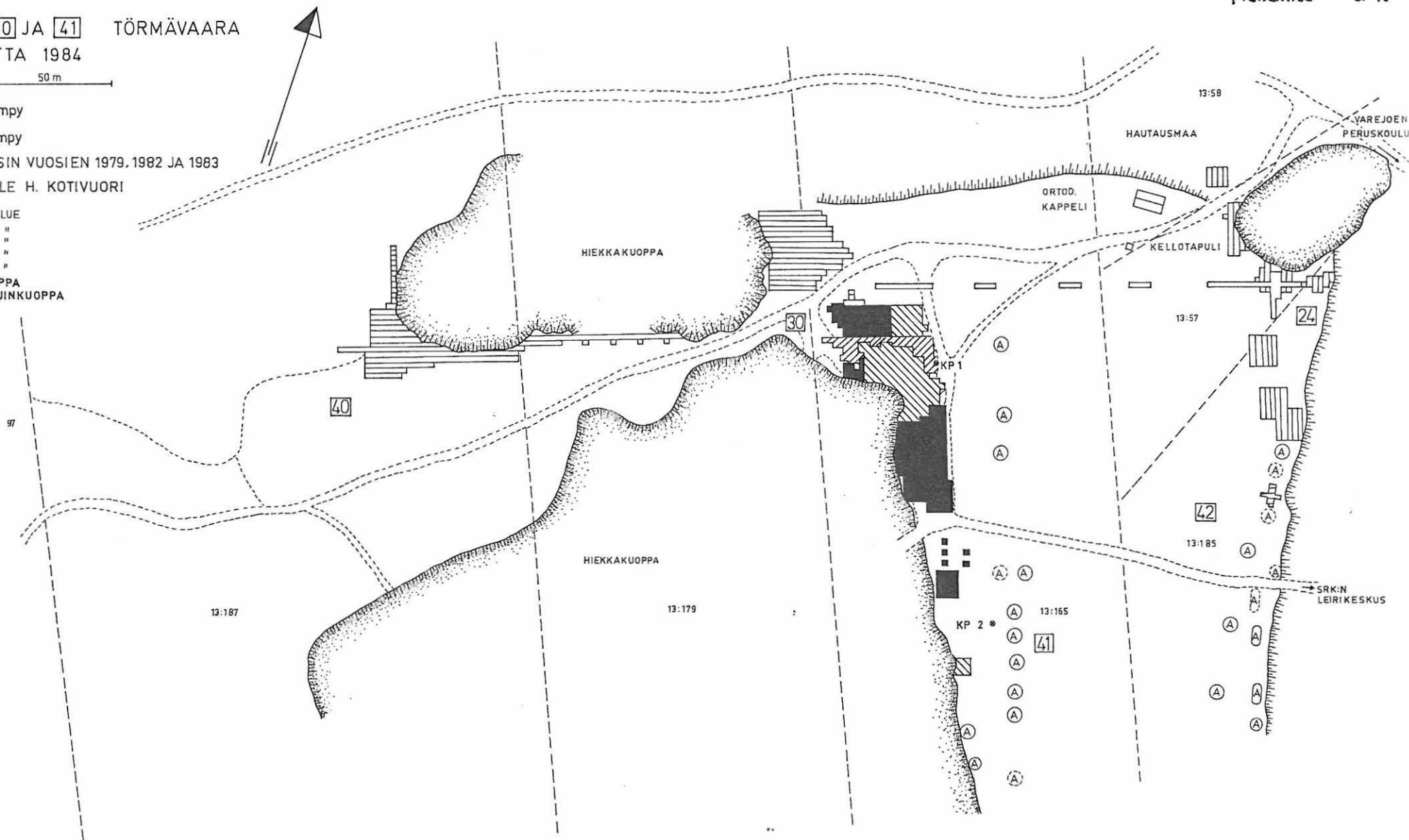
KP1 = 62,43 m mpy

KP2 = 60,74 m mpy

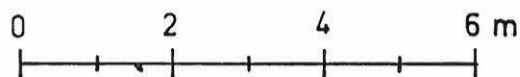
PIIRT. LISÄYKSIN VUOSIEN 1979, 1982 JA 1983

KARTTAPOHJILLE H. KOTIVUORI

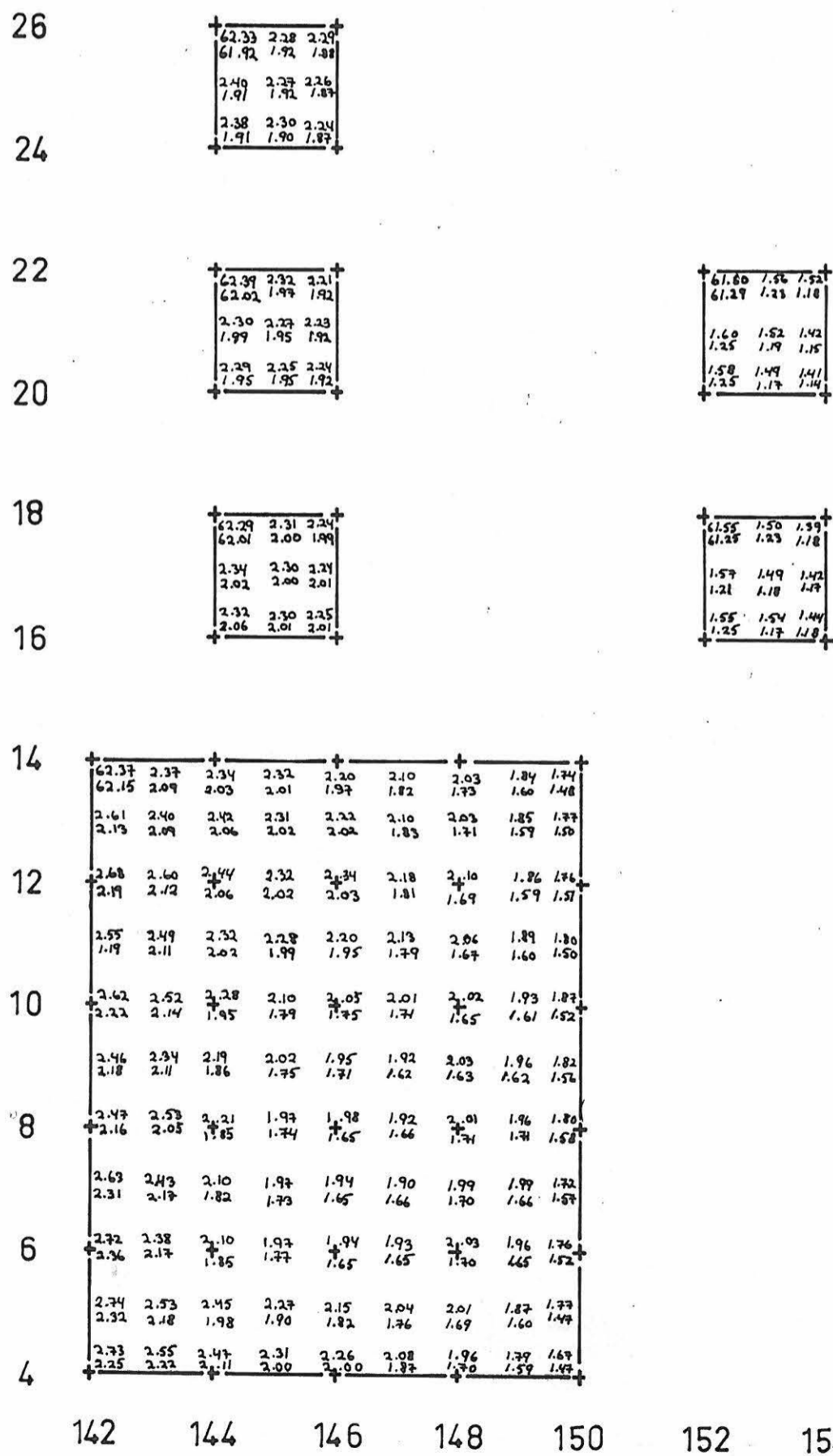
- 1984 KAIV. ALUE
- ▨ 1983 " "
- ▧ 1982 " "
- ▩ 1979 " "
- 1972 " "
- Ⓐ ASUINKUOPPA
- Ⓐ MAHD. ASUINKUOPPA

TERVOLA 41 TÖRMÄVAARA
 E.-L.NIEMINEN 1984
 Pinta- ja pohjavaaituskartta
 Mk. 1:100
 Piirt. H.Kotivuori

Luvut absoluuttisia korkeuksia
 m m.p.y. (2.15 = 62.15 m jne.)

TERVOLA 41 TÖRMÄVAARA

E.-L.NIEMINEN 1984

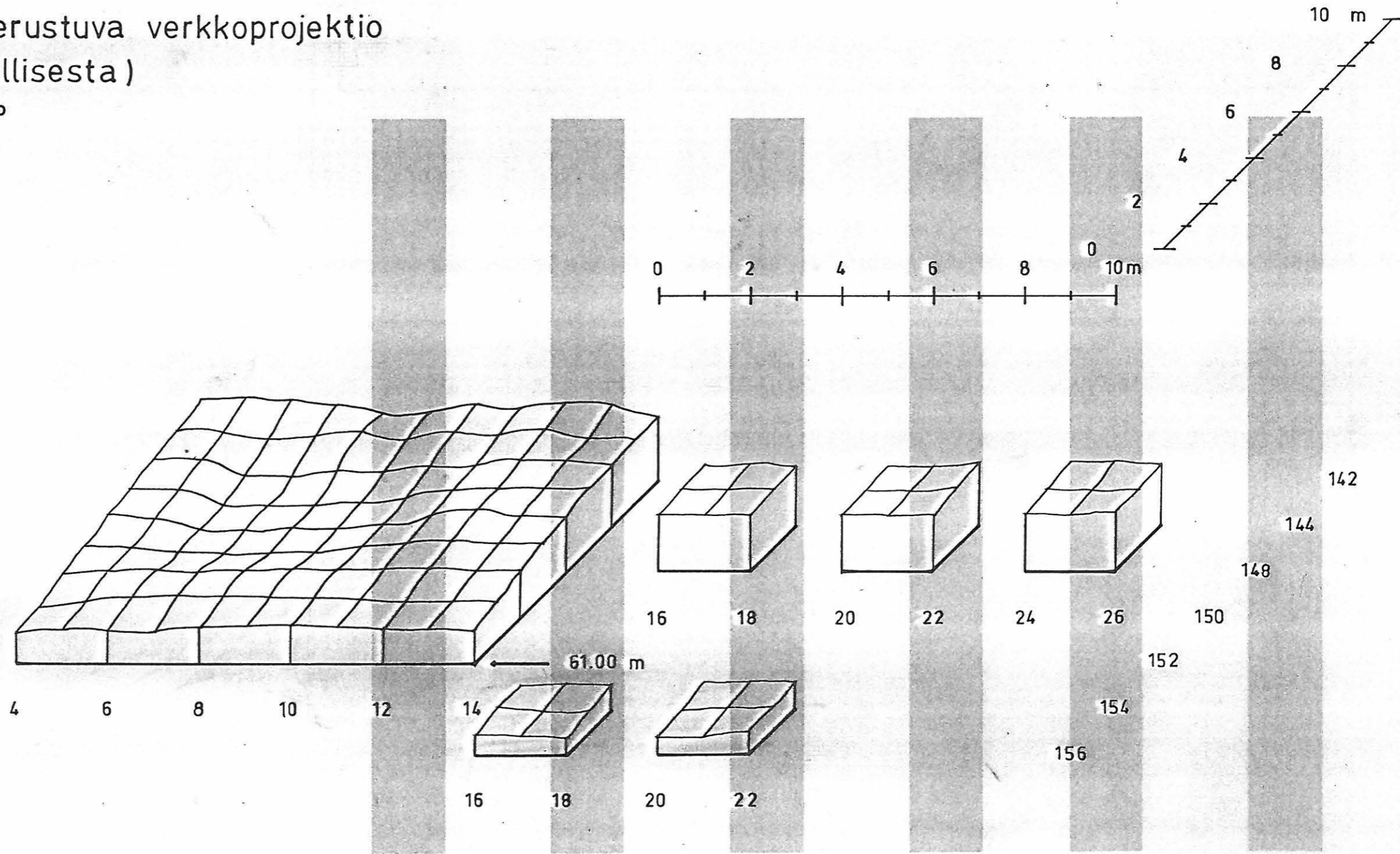
Pintavaaituksiin perustuva verkkoprojektio

Atsimuutti = 30° (koillisesta)

Kallistuskulma = 45°

Mk. = 1:100

Piirt. H.Kotivuori

TERVOLA 41 TÖRMÄVAARA

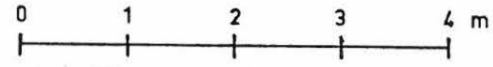
E.-L.NIEMINEN 1984

Taso 1. asuinkuoppa

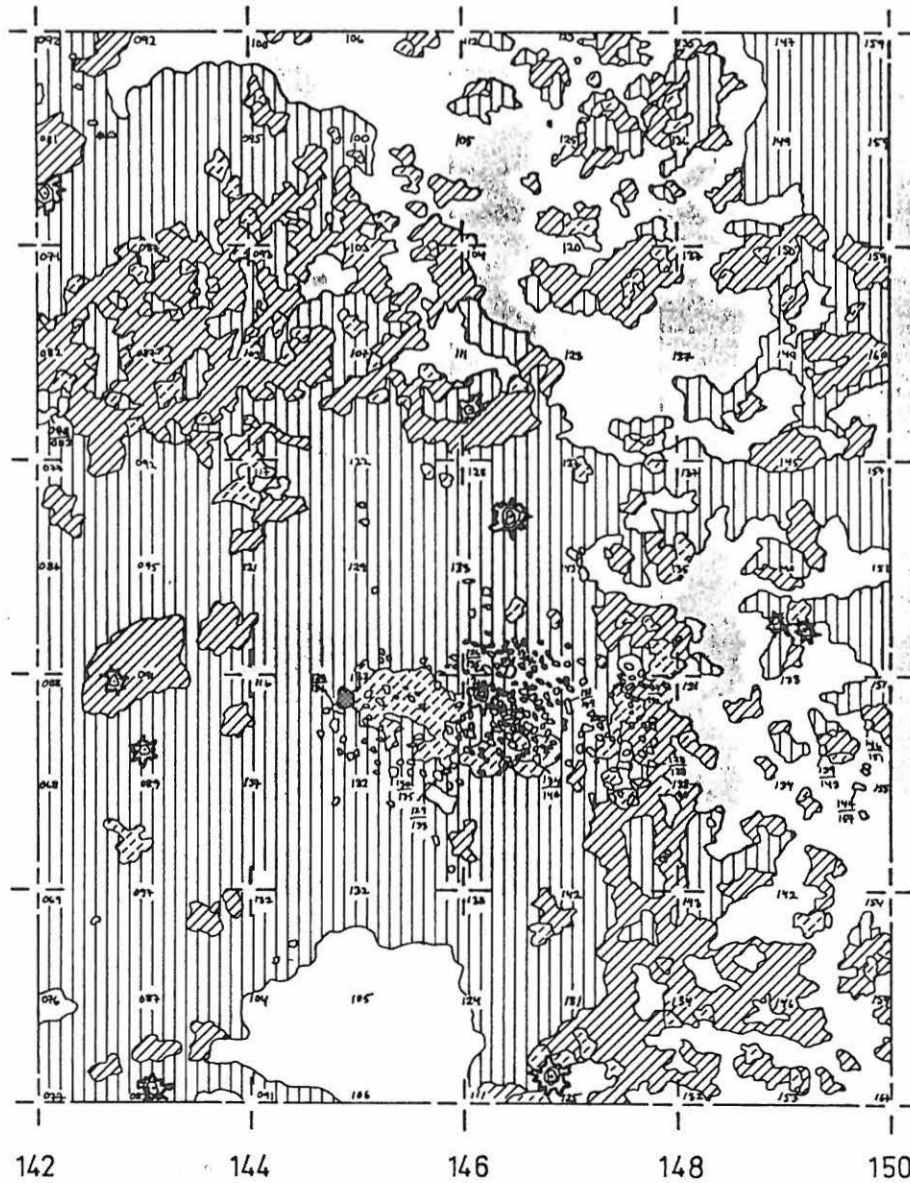
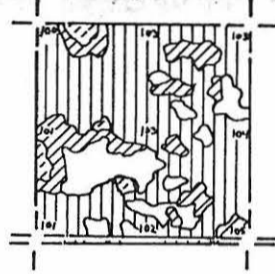
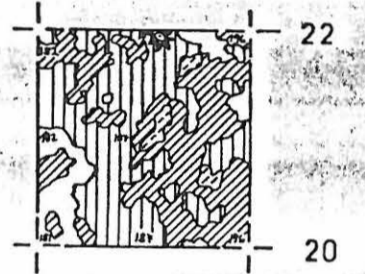
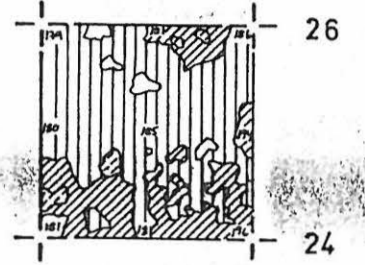
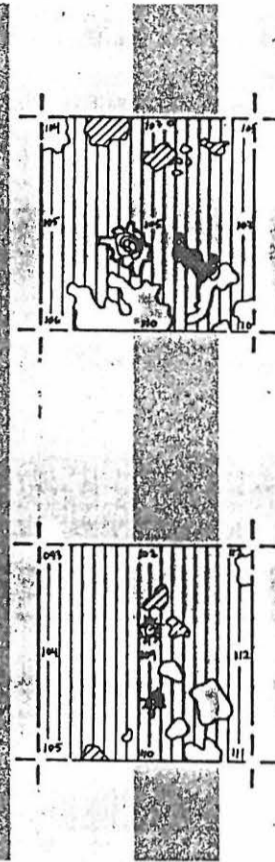
Mk. = 1:50

Kp. 2 = 248 (60.74 m mpy)

Piirt. H.Kotivuori

turve ja huuhtoutunut maa
palanut hiekka
ruskea hiekka
likamaa
puun juuria
puhdas hiekka

26
24
22
20
18
16
14
12
10
8
6
4

TERVOLA 41 TÖRMÄVAARA

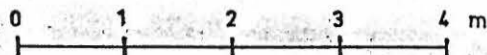
E-L.NIEMINEN 1984

Taso 2. asuinkuoppa

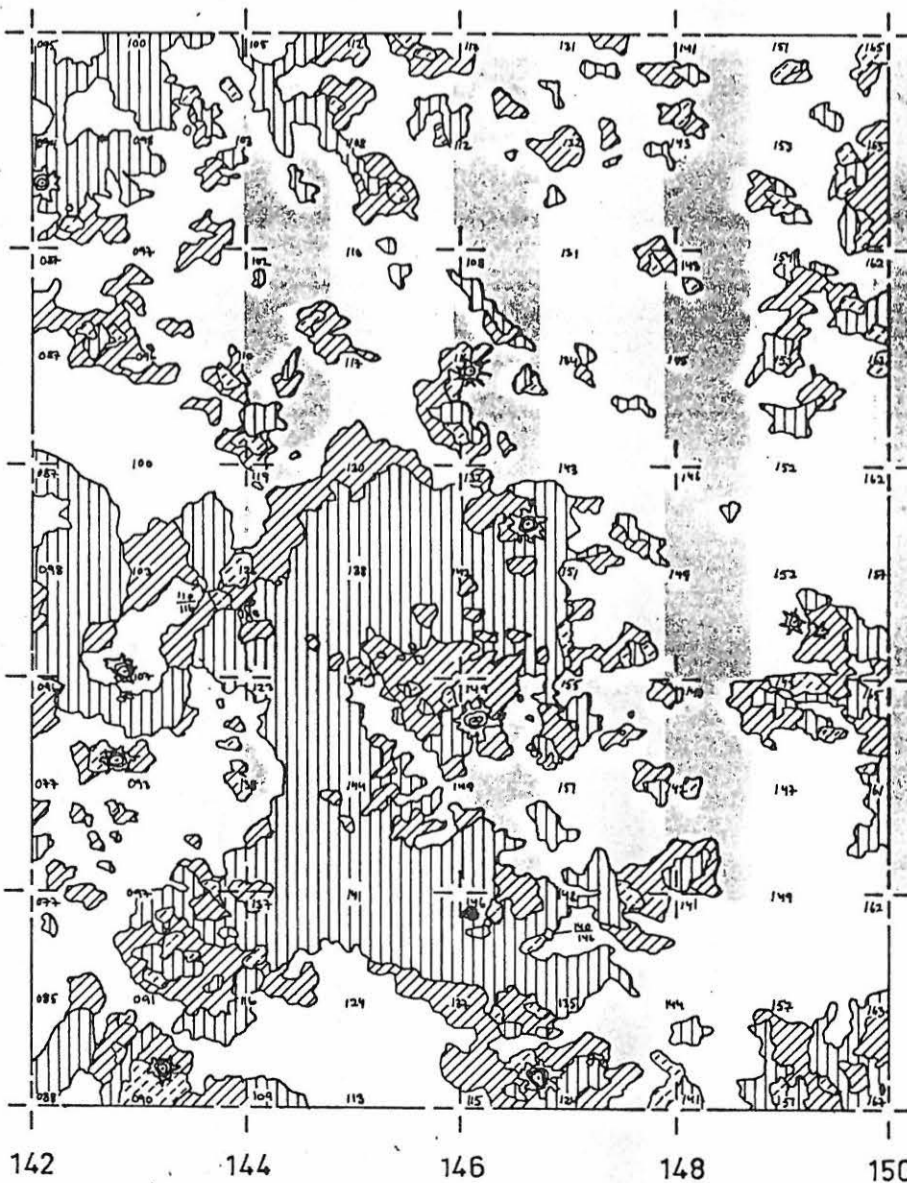
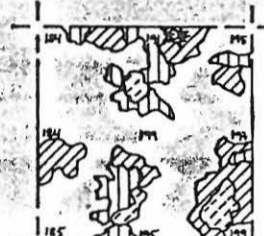
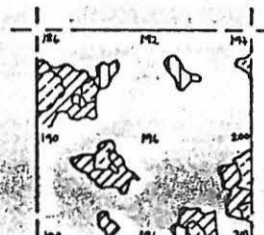
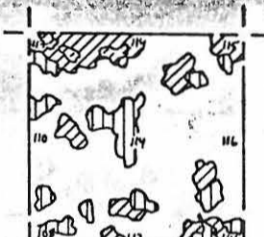
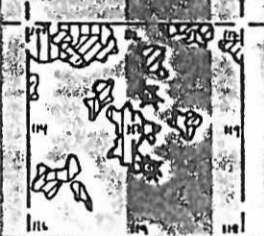
Mk. = 1:50

Kp. 2 = 248 (60.7% m mpy)

Piirt. H.Kotiyuori

turve ja huuhtoutunut maa
ruskea hiekka
likamaa
puun juuria
puhdas hiekka

26

24

22

20

18

16

14

12

10

8

6

4

TERVOLA 41 TÖRMÄVAARA

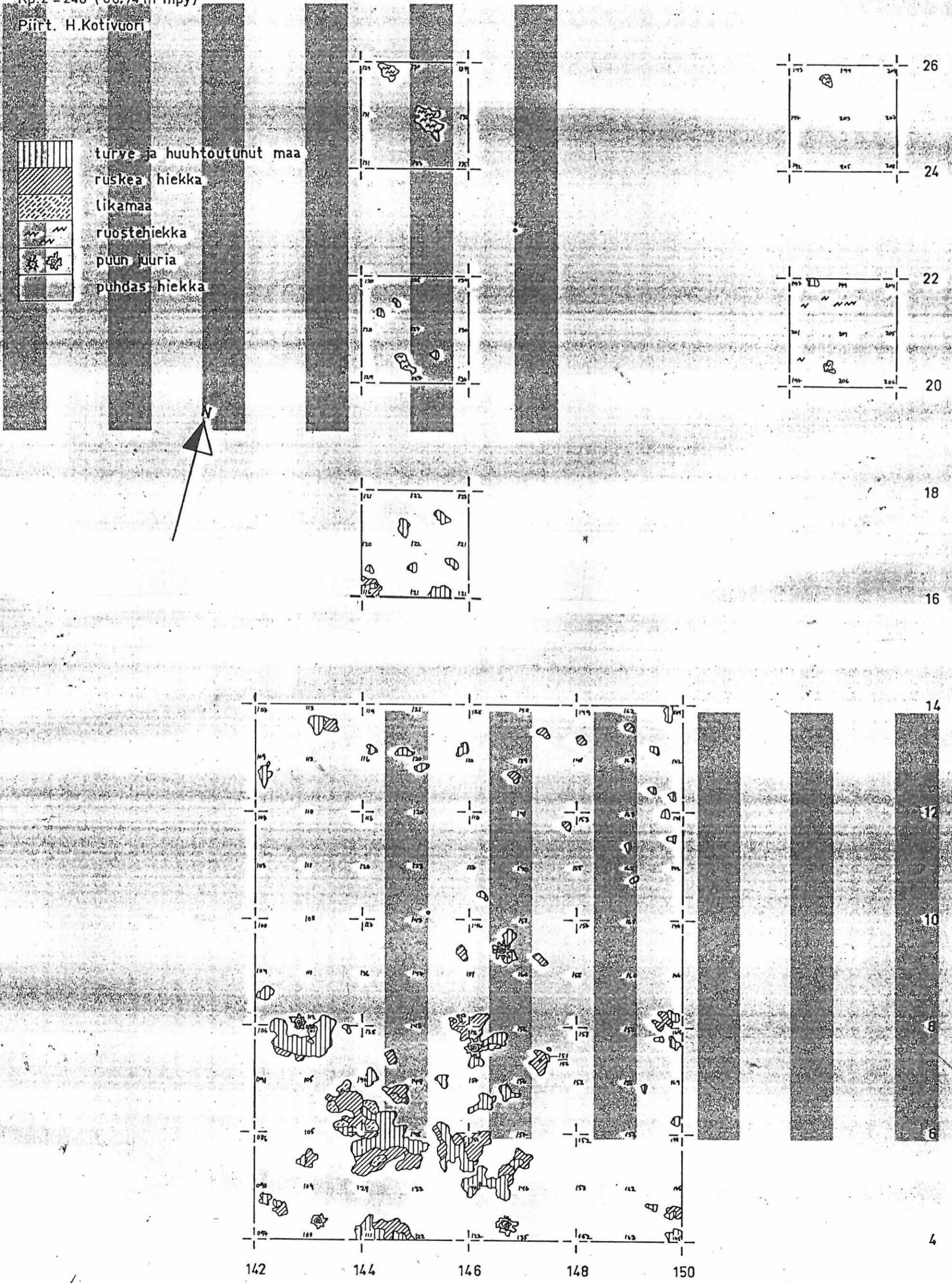
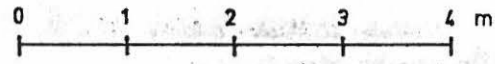
E.-L. NIEMINEN 1984

Taso 3. asuinuoppa

Mk. = 1:50

Kp. 2 = 248 (60.74 m mpy)

Piirt. H. Kotivuori

TERVOLA 41 TÖRMÄVAARA

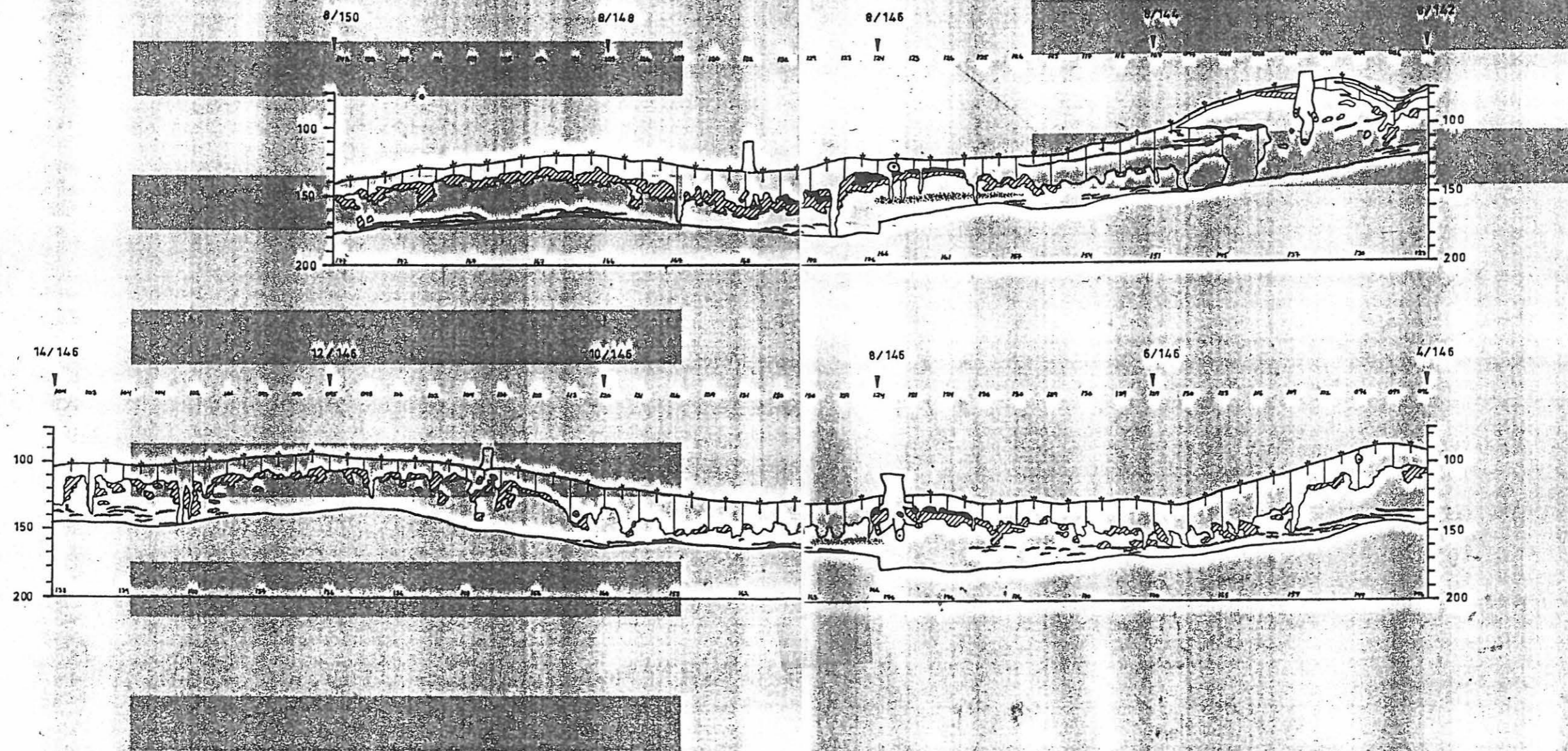
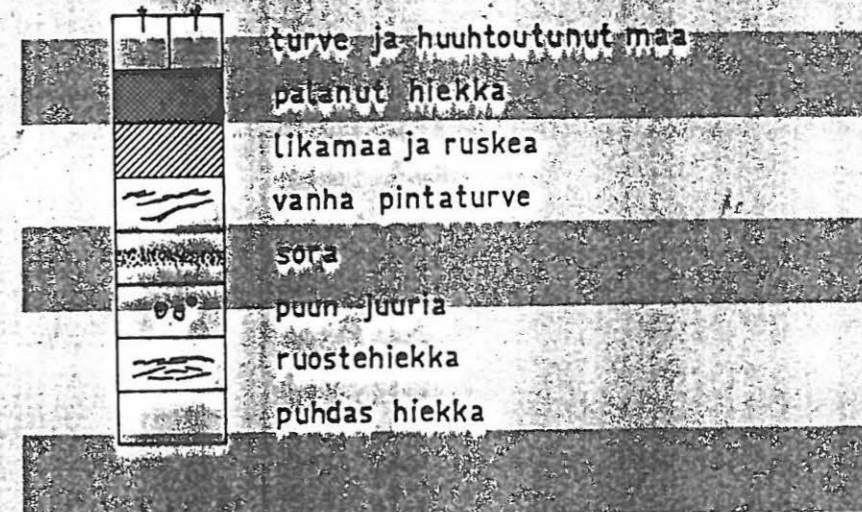
E-L.NIEMINEN 1984

Asuinkuoppa , E-W -profiili 8/150-142 pohjoisesta
 , N-S -profiili 14-4/146 lännestä

Mk. = 1:25

Kp.2= 248 (60.74 m mpy)

Piirt. H.Kotivuori

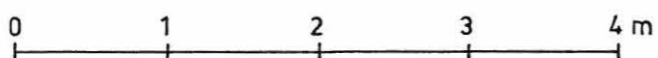
TERVOLA 41 TÖRMÄVAARA

E.-L. NIEMINEN 1984

Löytökartta asuinkuopasta

Tasot 1-3

MK 1:50

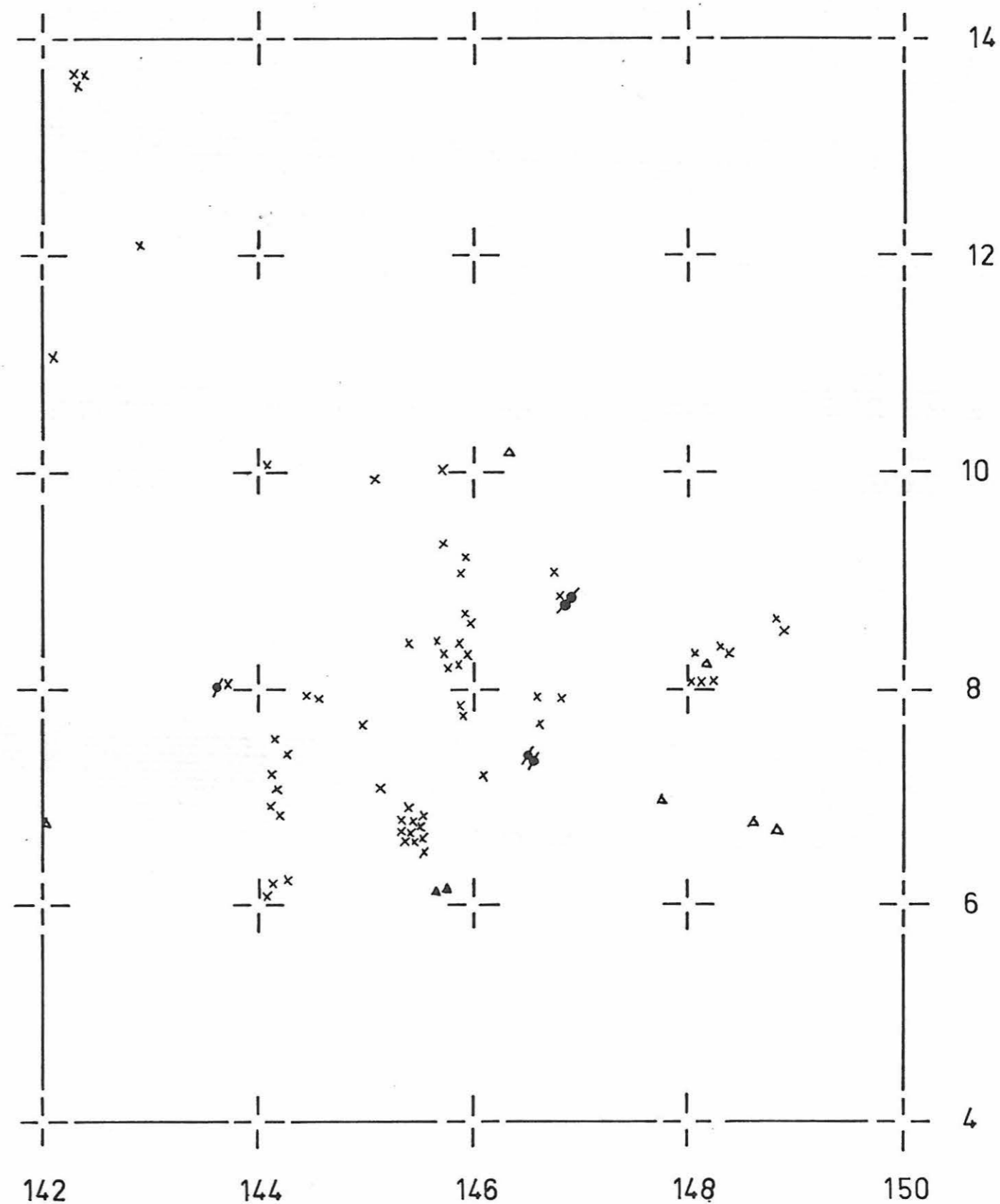

× KVARTSI

☞ LIUSKE - ESINE

▲ PALANUT LUU

△ PALAMATON LUU, KAIKKIA EI OLE OTETTU
TALTEEN NIIDEN HUONON KUNNON VUOKSI

TERVOLA 41 TÖRMÄVAARA

Tervola 30 Törmävaara

Tervola 41 Törmävaara

Kuva 1.
Panoraama Tervola 30 ja 41 Törmävaaran kivikautisista asuinpaikoista. Kuvattu suuren hiekkakuopan keskeltä, sora harjanteelta pohjoiseen ja koilliseen.

F. 60759 - 60762

Kuva 2.
Tervola 41:n luoteisin asuin kuppea ympäristöineen, ennen metsän raivautta. Idästä.

F. 60770 - 60772.

TERVOLA 41 TÖRMÄVAARA

Kuva 3.

Tervola 41:n luoteisim-
mankuoppa ympäröi-
neen metsän raivausten
ja paalutuksen jälkeä.
Idästä.

F. 60855 - 60853

Kuva 4.

Kienkiveystä amminkuopan
keskuksessa ruudun 6/146
alueella Kaakkois-Suomessa.
1. taso.

Kuvattu kaakosta.

F. 60860 - 60861